

Г.В. Рижкова (Національний університет Державної податкової служби України, м. Ірпінь, Україна)

ЗАГРОЗИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ ПРОЕКТІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті виявлено основні проблеми в розвитку банківського кредитування проектів підвищення енергоефективності підприємств в Україні, серед яких: несприятливі чинники загальноекономічного характеру, вузькість попиту на кредити, нестійкість банківської системи України, відсутність стимулів і фінансових інструментів, брак інформації про наявні інвестиційні проекти. Запропоновано основні напрями стимулювання банківського кредитування, заходи з формування попиту на такі кредити з боку підприємств та скорочення розривів між попитом і пропозицією кредитних коштів на проекти підвищення енергоефективності шляхом мінімізації банківських ризиків і розвитку інституційних ланок системи кредитування.

Ключові слова: проекти підвищення енергоефективності підприємств, кредитування, банки, SWOT-аналіз.

Табл. 2. Літ. 12.

А.В. Рижкова (Национальный университет Государственной налоговой службы Украины, г. Ирпень, Украина)

УГРОЗЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КРЕДИТОВАНИЯ БАНКАМИ ПРОЕКТОВ ПОВЫШЕНИЯ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье выявлены основные проблемы в развитии банковского кредитования проектов повышения энергоэффективности предприятий в Украине, которыми являются: неблагоприятные факторы макроэкономического характера, узкий спрос на кредиты, неустойчивость банковской системы Украины, отсутствие стимулов и финансовых инструментов, недостаточность информации об имеющихся инвестиционных проектах. Предложено основные направления стимулирования банковского кредитования ИПЕП, меры по формированию спроса на такие кредиты со стороны предприятий и сокращение разрывов между спросом и предложением кредитных средств на проекты повышения энергоэффективности путем минимизации банковских рисков и развития институциональных звеньев системы кредитования.

Ключевые слова: проекты повышения энергоэффективности предприятий, кредитование, банки, SWOT-анализ.

A.V. Ryzhkova (National University of Tax Revenue Office of Ukraine, Irpin, Ukraine)

THREATS AND PROSPECTS IN THE DEVELOPMENT OF BANK LENDING FOR ENTERPRISE ENERGY EFFICIENCY PROJECTS

The article reveals the major problems in the development of bank lending for the enterprise energy efficiency projects in Ukraine, in particular: unfavourable macroeconomic factors; the narrow demand for loans; the instability of Ukraine's banking system; lack of incentives and financial instruments; insufficient information on the available investment projects. Key directions in stimulating the bank lending of energy efficient projects are offered along with the measures on formation of demand for such loans of enterprises aimed at reducing the gap between demand and sup-

ply of lending funds for energy efficiency projects by means of minimizing the bank risks and the development of institutional components of the lending system.

Keywords: *enterprise energy efficiency projects; lending; banks; SWOT-analysis.*

Постановка проблеми. В умовах різких коливань цін на ринках сировинних товарів, насамперед енергоносіїв, критично високої залежності України від імпорту енергоносіїв одним із вагомих чинників сталого розвитку економіки є перехід до енергоефективного розвитку. Реалізація проектів підвищення енергоефективності підприємств неможлива без залучення фінансових ресурсів, в тому числі за рахунок банківських кредитів.

Важливість дослідження проблеми банківського кредитування проектів підвищення енергоефективності підприємств зумовлена, з одного боку, необхідністю модернізації вітчизняних підприємств і підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), з іншого – відсутністю в Україні належного фінансування заходів з енергозбереження, зокрема за рахунок банківського кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення енергоефективності підприємств постало з набуттям України незалежності. Правовою базою розв'язання правових аспектів цієї проблеми є Закон України «Про енергозбереження» [1] та низка інших нормативно-законодавчих актів, що регулюють діяльність банків у цій сфері. Гострота проблем підвищення енергоефективності та її фінансового забезпечення визначала підвищену увагу до цих проблем з боку зарубіжних і вітчизняних вчених. Вагомий внесок у розробку питань теорії і практики кредитування, зокрема щодо підвищення енергоефективності підприємств, зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як І.В. Алексєєв [10], У. Блис [2], О.Д. Вовчак [3], Г.Г. Гашо [6], І.Ю. Єпіфанова [4], А.С. Завербний [7], М.К. Колісник [10], Н. Костюк [8], О.Є. Кузьмін [9; 10], О.Г. Мельник [9], М. Сэйвідж [2] та інші.

Невирішені частини проблеми. Віддаючи належне науковим розробкам вчених, слід зазначити, що питанню розвитку кредитування проектів підвищення енергоефективності ще не приділяється достатньо уваги, бракує ґрунтовних наукових досліджень окремих аспектів практики банківського кредитування проектів підвищення енергоефективності підприємств (ППЕП) України.

Метою дослідження є вивчення загроз і перспектив розвитку банківського кредитування проектів підвищення енергоефективності підприємств в Україні.

Основні результати дослідження. Завдання стимулювання банківського кредитування України залишається вкрай актуальним. Проте його вирішенню перешкоджає низка обставин. За оцінками західних експертів, основними загальними перешкодами фінансуванню ППЕП є нестабільна політична ситуація і кризові явища в економіці, зниження господарської активності переважної більшості суб'єктів господарювання, незадовільне фінансування державних інвестиційних програм, відсутність інфраструктури фінансування й високі ризики, різкі коливання платоспроможного попиту.

Чинники, що стримують як попит, так і пропозицію кредитів на цілі фінансування ППЕП, наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Чинники, що стримують попит і пропозицію кредитів на ППЕП [12]

Чинники, що стримують попит на кредити для реалізації ППЕП	Рейтинг	Чинники, що стримують банківське кредитування ППЕП	Рейтинг
Зависокі відсотки	1	Потреба в гарантіях	4,25
Можливість перекладання високих витрат на ПЕР на споживачів	2	Зависокі ризики	4,00
Низька пріоритетність мети підвищення енергоефективності серед інших цілей менеджменту підприємства	3	Тривалі терміни реалізації проекту	2,92
Недостатня комплексність процесу прийняття рішень щодо розвитку підприємства	3	Високі транзакційні витрати на реалізацію проекту	2,92
Нерозуміння суспільної загрози високої енергоємності виробництва	5	Необхідність тривалого часу на обробку заявки на отримання кредиту на ППЕ	2,67
Нерозуміння переваг від реалізації ППЕ	6	Несприятливі податкові умови	2,00
Низькі ціни на електроенергію	6		
Низька довіра до фірми, що надає послуги з реалізації проекту енергоефективності	8		

Специфіка ситуації в Україні полягає в тому, що як банки, так і підприємства оцінюють процес кредитування як високоризиковану діяльність. Тому нагальним завданням є переконання і підприємств, і банків у важливості й вигідності ППЕП. Інструментом вирішення цього завдання є SWOT-аналіз. Цей вид аналізу дуже зручний та об'єктивний. За допомогою нього можна розглянути не тільки поточні позитивні й негативні сторони кредитної діяльності з метою підвищення енергоефективності підприємств, а й такі, що можуть проявитися у майбутньому. Крім того, можна виявити пере-шкоди і можливості подальшого розвитку кредитування.

Результати SWOT-аналізу дозволять внести конкретні пропозиції щодо розвитку переваг і використання можливостей кредитування ППЕП, а також щодо усунення недоліків, слабких сторін і ліквідації загроз, які можуть призвести до зменшення прибутків або збитків.

Для того, щоб охарактеризувати всі позиції SWOT-аналізу ППЕП (сильні та слабкі сторони, потенційні можливості та існуючі загрози), представимо їх у матричній формі (табл. 2) і охарактеризуємо найбільш суттєві пункти.

Зупинимось детально на окремих слабких сторонах і загрозах, які між собою тісно переплітаються та є потенційними ризиками неефективної реалізації ППЕП. Як видно з табл. 2, найбільше визначено саме цих елементів SWOT-аналізу.

Враховуючи результати досліджень західних фахівців і систематизуючи результати нашого аналізу, слід зазначити, що при кредитуванні ППЕП в Україні виникають такі проблеми.

1. Несприятливі чинники загальноекономічного характеру, що визначають орієнтацію банківської системи на короткострокове використання грошових ресурсів.

2. Вузкість попиту на кредити, зумовлена як недостатньою привабливістю кредитів для позичальників (зависока вартість і короткі терміни), так і нестачею привабливих і технічно обґрунтованих проектів та підприємств, готових їх впроваджувати.

3. Проблеми нестійкості банківської системи України (обмеженість ресурсної бази, завищена вартість і короткий термін залучених ресурсів, високі ризики кредитування реального сектору загалом).

4. Відсутність стимулів і фінансових інструментів, спрямованих на зниження ризиків кредитування ППЕП (насамперед, гарантій) і ненадання банкам технічної допомоги при техніко-економічному оцінюванні певного проєкту й організації його реалізації.

5. Брак інформації про наявні інвестиційні проєкти, з одного боку, та незадовільний стан поінформованості підприємств про переваги реалізації ППЕП та про можливості залучення відповідних коштів від банків – з іншого.

Таблиця 2. SWOT-аналіз кредитів на проєкти підвищення енергоефективності підприємств в Україні, авторська розробка

(S) Сильні сторони	(W) Слабкі сторони
1. Потужний економічний та екологічний ефект. 2. Достатньо високий рівень прибутковості, тому кредитні ресурси повертаються за рахунок заощадження ПЕР. 3. Забезпеченість кредитів, як правило, 120–150% вартості майна. 4. Можливість контролю банку за процесом впровадження проєкту через технічну й консультаційну допомогу. 5. Зацікавленість не лише підприємств і кредиторів, а й суспільства у позитивних результатах ППЕП. 6. Позитивний вплив на платіжний баланс і валютний курс. 7. Підвищення енергетичної й економічної безпеки країни.	1. Залежність від макроекономічної стабільності. 2. Низькі ціни на електроенергію та можливість перекладання високих витрат на ПЕР на споживачів, що визначає низьку пріоритетність мети підвищення енергоефективності серед інших цілей менеджменту підприємства. 3. Несприятливі податкові умови. 4. Тривалі терміни і високі транзакційні витрати реалізації проєкту. 5. Необхідність тривалого періоду часу на обробку заявки на отримання кредиту на ППЕ. 6. Високі ризики. 7. Потреба в гарантіях. 8. Залежність банків від іноземних джерел фінансування. 9. Недостатній рівень розвитку менеджменту й маркетингу як у кредиторів, так і у позичальників. 10. Незбалансованість між фінансовими й технічними аспектами впровадження проєкту.
(O) Можливості	(T) Загрози
1. Підвищення інвестиційної привабливості проєктів за рахунок скорочення терміну окупності. 2. Залучення іноземного та приватного капіталу, у тому числі на засадах державно-приватного партнерства. 3. Впровадження державних заходів щодо зростання капіталовкладень в інноваційну діяльність. 4. Активізація розвитку житлового будівництва. 5. Посилення державного стимулювання банків до надання кредитів на ППЕ. 6. Активізація роботи з впровадження енергозберігаючої стратегії України. 7. Дорожчання енергоносіїв.	1. Несприятлива макроекономічна ситуація та ймовірність розгортання другої хвилі кризи. 2. Нестійкість банківської системи України, зокрема вузька і коротка ресурсна база. 3. Відсутність національного переліку ППЕ та вичерпної інформації про підприємства-позичальники. 4. Відсутність спеціалізованих кредитних інститутів, які фінансують ППЕ або надають гарантії. 5. Неузгодженість грошово-кредитної політики із завданнями інвестиційної стратегії й екологобезпечного розвитку. 6. Велика сума державного боргу, що обмежує можливості держави підтримувати розвиток кредитування ППЕП. 7. Нестабільність правового поля. 8. Інституційна недосконалість – відсутність розвинутої мережі гарантування й страхування кредитних ризиків (ЕСКО).

Закінчення табл. 2

(О) Можливості	(Т) Загрози
	9. Слабкість регулюючих функцій держави та нерозвиненість інфраструктури страхування ризиків. 10. Нерозуміння підприємствами переваг від реалізації ППЕ та суспільної загрози високої енергоємності виробництва. 11. Відсутність стимулів і фінансових інструментів, спрямованих на зниження ризиків кредитування ППЕП.

Для ефективної реалізації ППЕП необхідно таким чином ліквідувати існуючі загрози, щоб вони не призвели до появи інших, а слабкі сторони можна не тільки усунути, але й перетворити на сильні.

Висновки. Ефективно реалізуючи виявлені можливості й зміцнюючи слабкі місця розвитку кредитування ППЕП, можливо врівноважити наявні загрози. Основою фінансової привабливості кредитування ППЕП є можливість швидкого повернення коштів за рахунок економії ПЕР, тому ППЕП можна вважати ефективним і прибутковим лише у випадку досягнення використання меншої кількості енергії або досягнення більшого виробництва при сталих значеннях її вжитку порівняно з попередніми періодами. Досягнення ефективності проекту не означає обмеження використання енергії, а передбачає визначення напрямів її марнотратства і впровадження заходів або для скорочення використання, або для збільшення обсягів та якості виробництва продукції за незмінних витрат енергії. Саме в цьому аспекті відбувається поєднання економічної, фінансової й екологічної складової ефективності ППЕП.

Основними напрямками посилення стимулюючої ролі держави щодо збільшення банківського кредитування ППЕП в Україні мають бути такі: стимулювання банків до пропозиції кредитів, формування попиту на такі кредити з боку підприємств та недопущення розривів між попитом і пропозицією кредитних коштів на проекти підвищення енергоефективності шляхом мінімізації банківських ризиків та розвитку інституційних ланок системи кредитування (ЕСКО, Агенство з надання гарантій). Розвиток процесу кредитування залежить від налагодження діалогу між усіма учасниками процесу. Насамперед, між банками (міжфіліальний оборот), які надають кошти на реалізацію проектів, і підприємствами, що потребує врахування особливостей механізму банківського кредитування та характеристик проекту й особливостей функціонування певного підприємства. Такий подвійний акцент дозволяє правильно визначити характеристики кредиту та забезпечити його ефективність.

1. Про енергозбереження: Закон України від 01.07.1994 №74/94-ВР зі змінами та доповненнями // zakon1.arada.gov.ua.

2. Блус У., Сэйвидж М. Финансирование энергоэффективности: Стратегия снижения риска кредитования: Доклад о Программе по энергетике, охране окружающей среды и управлению ресурсами. EERG PP 2011/01 // www.chathamhouse.org.uk.

3. Вовчак О.Д. Банківське кредитування як чинник фінансового забезпечення інвестиційного процесу в Україні // Збірник науково-технічних праць Український державний лісотехнічний університет. – 2003. – Вип. 13.4 – С. 165–170.

4. *Войнаренко М.П., Єніфанова І.Ю.* Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств: Монографія. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – 188 с.
5. Восточное партнерство согреет деньгами // news.finance.ua.
6. *Гашио Г.Г.* Проблемы энергосбережения и опыт региональных проектов и целевых программ // Институт проблем энергетической эффективности МЭИ НП «ЭнергоЭксперт», 14.04.2011 // www.expert.energsovet.ru.
7. *Завербний А.С.* Енергетична стратегія України: аналіз проблем та перспектив реалізації в умовах структурних трансформацій: Монографія / ІЕП НАН України, ТНЕУ МНОМС України. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 848 с.
8. *Костюк Н.* Можливості залучення фінансових ресурсів для проектів у сфері енергозбереження та екологічних джерел енергії // www.dw-world.de.
9. *Кузьмін О.Є., Мельник О.Г.* Полікритеріальна діагностика як інструмент підвищення ефективності систем управління підприємств у кризових умовах // Глобальна економічна криза 2008–2010 років: світовий досвід та шляхи подолання в Україні: Монографія / В.П. Антонюк, С.С. Аптекар, Н.А. Балтачєєва та ін.; Під заг. ред. В.І. Ляшенка. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – С. 235–249.
10. Проблеми фінансово-кредитного регулювання інноваційного розвитку виробничо-господарських структур: Монографія / О.Є. Кузьмін, І.В. Алексєєв, М.К. Колісник, Ю.Б. Іванов та ін. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2007. – 152 с.
11. Фонд Східноєвропейського партнерства готовий виділити Україні 1,5 мільярда доларів для реалізації проектів з енергоефективності // www.kmu.gov.ua.
12. *Lima, L., Ayres, C., Poole, A., Hackerott, C., Campos, M.* (2005). Analysis of the viability and design of a guarantee facility for energy efficiency projects. United Nations Foundation, August.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2012.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язання: Колективна наукова монографія / За наук. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. – К.: Національна академія управління, 2008. – 452 с. Ціна без доставки – 50 грн.

У монографії розглядаються теоретичні і практичні проблеми розвитку економіки України, пропонуються шляхи їх розв'язання з метою зростання її конкурентоспроможності та ефективності.

Буде корисною для аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, практичних працівників.